

Sikhisme, een jonge religie Saskia Campert

Saskia Campert is lid van de TVN en maakte deel uit van de redactie van *Theosofia*. Sinds haar verhuizing naar Zeeland leidt zij een theosofische studiegroep in Kortgene.

Onderstaande tekst is de samenvatting van een inleiding die zij op 22 mei 2017 gaf in Loge Den Haag.

Inleiding

Eén van de drie doeleinden van The Theosophical Society (Adyar) luidt: *Het aanmoedigen van de vergelijkende studie van godsdienst, wijsbegeerte en wetenschap*. Voor mij was dit een mooie aanmoediging om mij nader te verdiepen in de relatief jonge godsdienst van de sikhs. Deze religie wordt vaak gezien als een combinatie of samensmelting van hindoe- en moslimleerstellingen. Is dat zo of is sprake van een authentieke zelfstandige religie? Een onderzoek kan verheldering brengen.

Het sikhisme in perspectief

Als we spreken over wereldreligies behoort het sikhisme tot de grotere religies. De diaspora die plaatsvond na de teloorgang van het Sikh Keizerrijk (in 1849) heeft hieraan bijgedragen. Op veel plaatsen ter wereld ontstonden nieuwe sikh-gemeenschappen, die het gedachtegoed van de sikhs met enthousiasme uitdroegen. Onderstaand een overzicht om een beeld te krijgen van de plaats van het sikhisme in de geschiedenis.

Tijdslijn ontstaan wereldreligies*

hindoeïsme en jaïnisme:	een tijdstip van ontstaan is moeilijk te geven. Mevrouw H.P. Blavatsky spreekt op sterrenkundige gronden over het ontstaan van de Veda's ruim 20.000 jaar v. Chr. (<i>Geheime Leer III</i> , bladzijde 388 en verder). Jaïns zijn ervan overtuigd dat hun religie ouder is dan de Veda's.
jodendom:	4000 v.Chr.
boeddhisme:	500 v.Chr.
christendom:	0
islam:	500
sikhisme:	1500

Aanhangers wereldreligies*

christenen	2,2 miljard
moslims	1,6 miljard
hindoes	1,0 miljard
boeddhisten	0,4 miljard
sikhs	27 miljoen
joden	14 miljoen
jains	4 miljoen

* Aantallen en jaartallen zijn bij benadering gegeven.

Ontstaan en groei van het sikhisme

Om sikhisme te begrijpen is het nuttig het 'klimaat' te bekijken waarin deze religie tot stand kwam. Het noorden van India (Punjab, Uttar Pradesh en het huidige Pakistan), met een hoofdzakelijk hindoe bevolking, krijgt vanaf 1400 te maken met de opkomst van het Mogol Keizerrijk, een soenitisch moslimrijk dat op zijn hoogtepunt vier miljoen vierkante kilometer omvatte, met Lahore, Delhi, Agra en Kabul als hoofdsteden. De meesten van ons kennen wel de beroemde Keizer Akbar de Grote (1542-1605), zijn zoon Jahangir (1569-1627) en kleinzoon Shah Jahan (1592-1666). Hij was de bouwer van de Taj Mahal en tal van andere beroemde bouwwerken. Deze beroemde dynastie, etnisch gezien Turks-Mongools maar cultureel vol rijke Perzische invloeden, drukt een stempel op het tot dan door hindoes bewoonde noorden van India. In deze wereld ontstaat en groeit het sikhisme.

De stichter van het sikhisme is Nanak (1469-1539). Hij wordt als hindoe geboren in een keurige kshatriya familie (zijn vader is belastingambtenaar) in het dorpje Talwandi, niet ver van Lahore. Nanak wordt als hindoe opgevoed, trouwt op zijn negentiende en krijgt twee kinderen. Hij werkt op kantoor bij een bedrijf dat door moslims wordt geleid. Tot dat moment lijkt niets op zijn bijzondere toekomst te wijzen. Wel is het opvallend dat hij vanaf zijn vroegste jeugd eindeloos vragen stelt, de hindoe 'thread' weigert te accepteren, zijn geld aan de armen geeft en veel goede vrienden onder de moslims heeft. Vooral zijn innige vriendschap met de zanger/minstrel Mardana, een moslim uit één van de lagere kasten, doet veel stof opwaaien.

In 1496 wordt Nanak (dan zevenentwintig jaar oud) verlicht. Zijn eerste uitroep is *Ek Omkar*, wat wil zeggen *Er is maar één god*. Hij ziet in dat er geen enkel verschil bestaat tussen hindoes en moslims. Sinds die ervaring verlaat hij zijn gezin en gaat rondreizen om de mensen te onderwijzen. Vanaf die tijd wordt hij Goeroe Nanak genoemd. Hij bezoekt onder andere Saoedi-Arabië, Irak, Iran, Zuid-India, Tibet en Assam.

*Stanza's van Goeroe Nanak uit de Grantha Sahib
Japu-ji (= chanten)*

*He is one, He is Omkar, the supreme truth.
He is the creator, beyond fear, beyond rancor.
His is the timeless form,
Never born, self-creating.*

...

*We cannot comprehend Him though we think a million times;
Nor quiet the mind by silence, however long we sit.*

...

*How can truth be attained and the veil of falsehood torn?
By submission to the divine order which is preordained.*

De hoofdpunten van zijn leer zijn:

- er is één god voor de gehele schepping; god kan niet worden gekend, maar kan worden ervaren via liefde, godsdienstig leven, devotie en contemplatie
- alle mensen, ongeacht ras, sekse, kaste of overtuiging, zijn voor god gelijk
- geen priester-hiërarchie, mannen en vrouwen kunnen voorgaan in het gebed en ceremoniën leiden, geen pelgrimages, geen verheerlijking van de doden, geen mausolea, geen grafstenen voor de doden
- reïncarnatie en karma geven ieder mens een eigen verantwoordelijkheid
- uiteindelijk doel is opgaan in het goddelijke (*waheguru*).

Theosofen onder de lezers zullen verrast opkijken, want theosofie biedt ons immers overeenkomstige denkbeelden.

Goeroe Nanak geeft zijn volgelingen drie leefregels:

1. houd God steeds bewust in je gedachten; mediteer op zijn naam (*naam japna*)
2. verdien je brood op een eerlijke manier; juist leven, juiste arbeid, niet gokken, niet bedelen (*kirt karni*)
3. wees vrijgevig; deel je bezit met de behoeftigen (*vand chakna*).

Tien goeroes zetten de traditie van Goeroe Nanak voort

Na de dood van Goeroe Nanak volgt één van zijn volgelingen, Angad, hem op als tweede goeroe. Zoals zo vaak in de geschiedenis ontstaat direct een splitsing omdat zijn zoon, Shri Chand, een andere weg inslaat. Onder zijn leiding ontstaan de *Udasi's*, ook wel *Nanakputra's* (zonen van Nanak) genoemd, een groep bedelmonniken die een ascetisch leven leidt. Hun filosofie komt sterk overeen met de Aida-Vedanta leer van Shankara en de Shaiva leer.

Ze blijven verbonden met de sikhs, hebben een eigen tempel in Amritsar, maar worden grotendeels als hindoes gezien.

Goeroe Angad zet het werk van Goeroe Nanak op vreedzame wijze voort. De vele liederen en lessen van zijn voorganger verzamelt en bundelt hij in de *Grantha Sahib*, het heilige boek van de sikhs. Na hem hebben de elkaar opvolgende goeroes doorgewerkt aan het vervolmaken van de *Grantha Sahib*.

De contacten met de moslimoverheersers zijn in die tijd afwisselend vriendschappelijk dan wel vijandig. In 1577 schenkt Akbar de Grote een stuk grond in Amritsar aan de vierde goeroe Ram Das, waarna de vijfde goeroe Arjunmal met de bouw van de grote, alom bekende, sikhtempel begint. Na deze positieve periode volgt een zeer negatieve periode vol moord en doodslag. De opkomst van het sikhisme is bestaande religies en heersers een doorn in het oog; er wordt hard tegen hen opgetreden. De vredelievende, samenbindende boodschap van Goeroe Nanak blijkt in deze ambiance steeds minder houdbaar. De sikhs moeten zich verweren om hun geloof te kunnen behouden. Noodgedwongen voert de tiende goeroe, Goeroe Govind (1666-1708), strenge hervormingen door en scheidt de sikhs definitief af van andere religies. Hij voert de nectar-ceremonie (Pahul) in, waarbij een sikh plechtig belooft zich aan de leefregels en principes van zijn geloof te houden. Iedere man of vrouw, ongeacht de leeftijd, kan zich laten inwijden, waarna hij/zij een volwaardig lid van de sikhgemeenschap wordt. Vrouwen krijgen bij die gelegenheid de naam Kaur (prinses). De mannen krijgen de naam Singh (leeuw), dragen een tulband en houden vast aan de vijf K's:

- *kesh*: lang, ongeknipt haar (in tegenstelling tot hindoes die het hoofd scheren)
- *kangha*: een kammetje om het haar onder de tulband op de plaats te houden
- *kirpan*: een klein krom zwaard
- *kara*: een stalen armband om de rechterpols
- *kachera*: een korte broek, in plaats van een lange jurk zoals bij hindoes gebruikelijk (handiger in de strijd).

Vanaf 1699 komt besluitvorming binnen de sikhgemeenschap in handen van de ingewijden (de *Khalsa*). De positie van de levende goeroes wordt vervangen door het heilige boek de *Grantha Sahib*, dat op de sterfdag van Goeroe Govind (7 oktober 1708) officieel wordt uitgeroepen tot 'elfde goeroe'. Goeroe Govind, de tiende goeroe, is daarmee de laatste levende goeroe.

Streven naar vrede en onafhankelijkheid

Lange tijd wordt het de sikhs niet gegund om in vrede te leven en hun geloof uit te dragen. Hun grote tempel in Amritsar (*Gurudwara Harmandir Sahib*) wordt diverse malen verwoest en geplunderd, zowel door hindoe- als door moslimheersers. Het keizerrijk van de sikhs (1799-1849) dat na veel strijd tot stand komt biedt soelaas, totdat de Britse overheersers bij hun verovering van India keizer Maharaja Duleep Singh (1838-1893) verbannen. Het keizerrijk van de sikhs verdwijnt daarmee voorgoed van de kaart. Na die periode hebben veel sikhs India verlaten en zich over de wereld verspreid. Tijdens de Britse overheersing in India was het voor hen eenvoudig om binnen het grote Britse rijk werk te vinden. Velen vonden werk in Oost-Afrika, Europa (met name in het Verenigd Koninkrijk), Shanghai, Australië, Nieuw-Zeeland en de U.S.A., waar zij nu ingezetenen zijn. Honderdduizenden sikhs werden soldaat in het Brits-Indische leger. In de Eerste en Tweede Wereldoorlog vochten sikhs aan de zijde van de geallieerden, waarbij tienduizenden op het

slagveld stierven. Ook in Nederland hebben zich sikhs gevestigd. Zij komen regelmatig bijeen in de acht sikhtempels (gurudwara's) verspreid door het land.

Een eigen land verwerven blijft een droom voor veel sikhs, met name voor hen die buiten India wonen. Ze noemen dit land Khalistan. Deze droom lijkt haalbaar, maar wordt in 1947 bij de onafhankelijkheid van India wreed verstoord, als blijkt dat de grens tussen India en Pakistan dwars door hun gedroomde land wordt getrokken. Alle in Pakistan woonachtige sikhs worden gedwongen om huis en haard te verlaten. Onvermoeibaar blijven de sikhs zich beijveren voor een eigen staat. In 1980 lijkt de weg daarheen vrij, na overeenstemming met de Indiase regering en de ondertekening van een National Council of Khalistan. Postzegels en bankbiljetten worden gedrukt ... maar het lukt uiteindelijk niet om op vreedzame wijze tot een eigen staat te komen, met als triest dieptepunt de moord op Indira Gandhi in 1984. Heden ten dage blijft de Khalistan Movement (voornamelijk gesteund door expats) op vreedzame wijze streven naar een eigen staat in Noord India.

Diversiteit in geloofsbeleving

Ondanks de diaspora houden sikhs overal ter wereld vast aan hun tradities en overtuigingen. Sikhs trouwen bijna altijd onderling. Huwelijk en gezinsleven zijn belangrijk. Daarnaast dient men actief deel te nemen aan het maatschappelijk leven. Iedere sikh die zijn geloof serieus neemt en bereid is ernaar te leven (en ervoor te sterven), laat zich inwijden of 'dopen'.

Soms gebeurt dit pas op latere leeftijd omdat de leefregels niet eenvoudig te combineren zijn met werk en gezinsleven. Zoals het heilige boek de *Grantha Sahib* ook teksten bevat van hindoe- en moslimheiligen, zo ook wordt binnen de sikhgemeenschap vrijheid geboden aan diversiteit. Buiten de eerdergenoemde udasi's (ascetische bedelmonniken) kennen de sikhs andere stromingen die afwijken van de reguliere religieuze beleving:

- Nihangs of Alkali: orthodoxe strijders, te vergelijken met de Samurai of Shaolin. Ze kleden zich traditioneel in het blauw, in navolging van Shiva, dragen hoge met ijzer versterkte tulbanden en stalen puntschoenen. Nihangs zijn zeer bedreven in het gebruik van wapens. Tijdens festivals verzamelen duizenden nihangs zich in Anandpur ('The holy city of bliss' in de Punjab) en tonen hun martiale vaardigheden.
- Sewa Panthis, oftewel 'het pad (panth) van onbaatzuchtige dienstbaarheid (sewa)'. Deze filantropische groepering werd opgericht ten tijde van de negende goeroe Tegh Bahadur (1621-1675). Het zijn pacifisten (behalve als het erom gaat de dharma te verdedigen!). Ze leven in gemeenschappen, gekleed in het wit. Vlees eten, alcohol en verdovende middelen zijn verboden.
- Nirmalas, (nirma = vlekkeloos) zijn celibataire rondtrekkende predikers of intellectuelen. Deze groep is gesticht door de tiende goeroe Govind Singh (1666-1708). Ze aanvaarden de tien goeroes en het heilige boek *Grantha Sahib*, maar hun spirituele en filosofische studie richt zich vooral op klassieke vedische filosofie. Veel van hen weigeren de vijf K's (wat hun positie binnen de sikhgemeenschap niet vereenvoudigt).

- 3HO Sikh Dharma Beweging, de witte sikhs van de Healthy Happy Holy Organisation. Deze beweging werd in 1969 in Los Angeles opgericht door Harbhajan Singh Khalsa Yogi, ook Yogi Bhajan genoemd. Het betreft een wereldwijde New Age-achtige beweging die traditioneel sikh geloof combineert met (kundalini)yoga. Ook niet-sikhs zijn bij 3HO welkom. In 1975 woonden zo'n 20.000 Amerikanen in honderd 3HO-ashrams; recentelijk is dit aantal afgenomen. Opmerkelijk is dat 3HO weigert mee te doen aan het streven naar een eigen land (Khalistan), wat hen min of meer buiten de sikh-gemeenschap plaatst.

Een antwoord op de in de inleiding gestelde vraag

Voor mij is het antwoord duidelijk: sikhisme is een authentieke zelfstandige religie. De oorspronkelijke boodschap van Goeroe Nanak is springlevend binnen de groeiende sikhgemeenschap. Nog steeds wordt de nadruk gelegd op devotie, een eigen relatie met God, toewijding, juist leven en mantra-zingen. Sikhs zijn onderling verbonden door hun inspirerende stichter, een eigen geschiedenis, een uniek heilig boek, een prachtig tempelcomplex in Amritsar, eigen leefregels, een specifieke initiatie, veelkleurige festivals verbonden met de tien goeroes, een eigen vlag en een eigen droom. Het feit dat onwetende buitenstaanders hen een combinatie van hindoeïsme en islam noemen betreuren zij zeer. Er wordt duidelijk afstand genomen van islamitische gebruiken als vasten, besnijdenis en bidden op een kleedje. Ook hindoeïtradities als het kastensysteem, het dragen van de 'thread' en baden in de Ganges worden afgewezen. De positie van vrouwen en minderheden toont aan dat sprake is van een moderne religie. Anderzijds zijn veel wijsheden uit *De Stem van de Stilte* van H.P. Blavatsky, het *Achtvoudig Pad van de Boeddha* en de *Yoga Sutra's van Patanjali* terug te vinden in het sikhisme. In die zin zou men sikhisme ook een klassieke godsdienst kunnen noemen. De volgende uitspraak van mevrouw Blavatsky werpt licht op deze discrepantie:

... Maar ik moet u zeggen dat in het laatste kwart van iedere honderd jaar door die 'Meesters' over wie ik u heb gesproken, een poging wordt gedaan om de geestelijke vooruitgang van de mensheid op een duidelijke en bepaalde wijze te stimuleren. Tegen het einde van iedere eeuw zult u steeds een uitstroming of opleving van geestelijke krachten - of van mystiek, zo u wilt - zien plaatsvinden. Een of meer personen verschijnen in de wereld als hun tussenpersoon ... (De Sleutel tot de Theosofie, bladzijde 285).

Deze gedachtegang volgend zouden we kunnen stellen dat Goeroe Nanak (1469-1539) - evenals bijvoorbeeld Mohammed (571-632), Shankaracharya (788-820), Tsongkhapa (1357-1419) en Inayat Khan (1882-1927) - gezonden is om de geestelijke vooruitgang van de mensheid te stimuleren en oude waarheden een nieuwe vorm te geven. Op een passend moment creëerde hij een nieuwe eigentijdse religie, geworteld in de aloude eeuwige wijsheid.